УДК 347.45

О. В. Басай, канд. юрид. наук, доцент

Івано-Франківського факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
вул. Максимовича, 13, Івано-Франківськ, 76007, Україна

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН ДОГОВОРУ ПРО СТВОРЕННЯ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті досліджено права та обов'язки, які виникають у творця та замовника за договором про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності. Зазначається про необхідність доповнення ст. 1112 Цивільного кодексу України положеннями про оплатність договору, а також обов'язки сторін договору.

Ключові слова*:* договір про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності, договір замовлення, творець, замовник, права та обов'язки сторін договору, оплатний характер договору замовлення.

Однією з підстав виникнення прав та обов'язків інтелектуальної власності є договір про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності (далі договір замовлення). Особливість договору замовлення полягає в тому, що на момент його укладання об'єкт права інтелектуальної власності не існує, що впливає і на зміст договору і на об'єм прав та обов'язків його сторін. Від повноти визначення прав, якими будуть наділені сторони договору, а також обов'язків, які будуть на них покладатись, залежить як належне виконання договору, так і можливість кожної із сторін досягти результату, задля якого укладався договір. Важливе значення також має належне правове регулювання договірних відносин. У Цивільному кодексі України (надалі — ЦК України) [1] договорам замовлення присвячено ст. 430, яка визначає умови розподілу прав інтелектуальної власності на створений об'єкт між творцем та замовником, а також ст. 1112, яка закріплює загальні засади укладання договорів. Разом з тим, окремі важливі питання реалізації сторонами договору належних їм прав не отримали відповідного визначення у зазначених статтях, що може призводити до порушення прав та інтересів як автора, так і замовника.

Отже, визначення прав та обов'язків сторін договору замовлення, встановлення необхідності та обов'язковості їх визначення у договорі має важливе як теоретичне, так і практичне значення, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Договірні засади створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності досліджувались зокрема у працях: Е. П. Гаврилова, О. В. Жилінкової, О. П. Сергєєва, А. А. Скворцова, О. О. Підопригори, О. О. Рузакової.

Метою дослідження є визначення прав та обов'язків сторін договору про створення за замовленням та використання об'єкту права інтелектуальної власності.

© Басай О. В., 2012

Відповідно до ст. 1112 ЦК України сторонами договору замовлення виступають: творець (письменник, художник тощо) та замовник.

На відміну від інших договорів, в яких правовласником може виступати як сам творець, так і його правонаступники, за договором замовлення обов'язково стороною виступає творець — фізична особа, в результаті творчої інтелектуальної діяльність якої буде створено об'єкт замовлення. Відповідно до ст. 1112 ЦК України творця наділено наступними правами:

По-перше, це майнові права інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва, якщо інше не встановлено договором.

По-друге, особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, які творець набуває відповідно до ст. 430 ЦК України.

По-третє, майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, в межах, визначених договором. Відповідно до ст. 430 ЦК України майнові права належать творцеві об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Слід зазначити, що окрім ЦК України, окремі положення про договір замовлення передбачені також у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Відповідно до ст. 33 Закону договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди. Отже автор наділяється правом на отримання винагороди за створення твору [2].

Відповідно до Цивільного кодексу Російської Федерації (надалі — ЦК Російської Федерації) автор також наділяється правом на пільговий строк для завершення роботи. Так, згідно з п. 2 ст. 1289 ЦК Російської Федерації автору, який в обумовлений договором строк не зміг закінчити твір, надається додатковий пільговий строк, щоб завершити твір. Його розмір не може бути менше одної четвертої строку, передбаченого договором авторського замовлення на створення твору. Угодою сторін цей термін може бути збільшений. При цьому ЦК Російської Федерації передбачає випадки, в яких пільговий строк не надається. Так, замовник має право відмовитись від договору авторського замовлення безпосередньо по закінченню строку, встановленого договором для його виконання, якщо договір до цього часу не виконано, а з його умов є очевидним, що при порушенні строку виконання договору замовник втрачає інтерес до договору [3]. Положення ЦК Російської Федерації спрямовані на захист та узгодження інтересів як замовника, так і автора, при цьому основні положення договору замовлення залишаються на вирішення сторін.

Виходячи із положень національного законодавства, за творцем в повному обсязі закріплюються немайнові права. Щодо майнових прав, питання про їх належність автору має визначатись виключно умовами договору замовлення. Такий підхід до визначення майнових прав, якими наділяється автор, вважається не цілком доречним, адже не містить ефективних механізмів захисту прав та інтересів творця. В першу чергу це стосується питання виплати автору винагороди, про яку у ст. 1112 ЦК України нічого не зазначено. Відповідно, якщо творець підпише договір замовлення, в якому нічого не буде зазначено про ціну, вартість роботи або компенсацію витрат, пов'язаних із створенням об'єкту права інтелектуальної власності, фактично він надасть згоду на безоплатність своєї праці. Вважається, що якби у ЦК України було закріплено положення про право автора на отримання справедливої винагороди за створення твору, передбаченого у договорі замовлення, реалізувати його було б набагато легше, навіть за відсутності відповідних положень у договорі. Як приклад, слід навести положення ст. 1288 ЦК Російської Федерації, відповідно до якої договір авторського замовлення є відплатним, якщо угодою сторін не передбачено інше [3]. При визначенні розміру платежів, на які має право автор за договором замовлення, слід враховувати декілька аспектів. По-перше, автор має право на винагороду за створення твору за замовленням, яка може включати й вартість самої творчої діяльності автора і компенсацію витрат, пов'язаних зі ство-

ренням твору (наприклад, вартість матеріалів, які використовувались автором — фарби, матеріали для виготовлення скульптури тощо), якщо вартість матеріалів не визначена у договорі окремо. По-друге, залежно від розподілу майнових прав на твір замовлення, автор має право на виплату винагороди за відчуження майнових прав або право на ліцензійні платежі, якщо замовнику буде надано право лише на використання твору.

Слід відзначити, що однією із суттєвих умов договору є визначення способів використання об'єкту права інтелектуальної власності. Відповідно, за творцем можуть зберігатись всі майнові права, а замовник може отримати лише право на використання твору в межах, визначених договором. Залежно від того, які права отримує замовник, договори замовлення поділяються на три категорії:

1) договір, за яким автор зобов'язується створити твір та передати його замовнику без надання йому будь-яких правомочностей відносно виключного права на твір;

2) договір, за яким автор зобов'язується створити твір та передати його замовнику та уступити виключні права на твір;

3) договір, за яким автор зобов'язується створити твір та передати його замовнику та надати право на використання твору (видати ліцензію) [4].

У зв'язку з цим вважається вдалим підхід до регулювання зазначеного питання у ЦК Російської Федерації. Відповідно до ст. 1288 ЦК Російської Федерації у випадку, якщо договір авторського замовлення передбачає відчуження замовнику виключних прав на твір, який має бути створений автором, до такого договору застосовуються положення Кодексу про договори про відчуження виключних прав, якщо із суті договору не слідує інше. Якщо договір авторського замовлення укладено з умовою про надання замовнику права на використання твору у визначених договором межах, до такого договору відповідно застосовуються положення про ліцензійні договори.

Таке формулювання закону, з однієї сторони, чітко визначає вимоги, яким мають відповідати договори залежно від їх змісту, а з іншої, попереджає зайві повтори у нормативних актах.

Поряд з правами у законодавстві визначено й обов'язки творця за договором замовлення. Відповідно до ст. 1112 ЦК України творець зобов'язаний створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установлений строк.

Ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» доповнює перелік обов'язків та передбачає обов'язок автора передати твір замовнику.

Також до обов'язків, які чітко не визначені у законодавстві, але слідують із суті договору, слід віднести обов'язок творця особисто створити твір. Залучення інших осіб до створення об'єкту замовлення або передоручення його створення іншим особам є можливим лише за умови отримання згоди від замовника.

Щодо прав замовника слід зазначити, що у законодавстві закріплено загальні положення, які потребують обов'язкової конкретизації у договорі.

Так, відповідно до ст. 1112 ЦК України замовник набуває право власності на оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням.

Як вже зазначалось, відповідно до ст. 430 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором. З метою уникнення суперечок, пов'язаних із використанням об'єкту замовлення, сторонам договору слід приділяти належну увагу розподілу прав інтелектуальної власності. При цьому слід звернути увагу, що за договором майнові права можуть переходити до замовника як на постійній, так і тимчасовій основні.

Якщо обов'язки творця чітко визначено у законодавстві, то на замовника ст. 1112 ЦК України ніяких обов'язків не покладає. Відповідно до ч.6 ст. 33 Закону «Про авторське право і суміжні права» на замовника договором може покладатись

обов'язок виплати авторові авансу як частини авторської винагороди, якщо це буде передбачатися у договорі. Вважається, що це не єдиний обов'язок, який має покладатись на замовника.

Відповідно до умов договору творець має створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до ознак, характеристик, визначених замовником. Відповідно на замовника має покладатись обов'язок прийняти твір, якщо він буде відповідати встановленим у договорі вимогам. Звісно, з моменту укладання договору до моменту виконання пройде певний проміжок часу, і замовник може втратити інтерес до об'єкту замовлення або просто необхідність у його створенні. В такому випадку, якщо замовник відмовиться приймати твір, цілком логічним є покладення на нього обов'язку відшкодувати творцю витрати, пов'язані зі створенням об'єкту замовлення. Але такий обов'язок у законодавстві на жаль не передбачений.

Натомість на автора обов'язок відшкодування збитків покладається. Так, відповідно до ч.2 ст. 34 Закону України «Про авторське право і суміжні права», якщо автор не передав твір замовникові відповідно до умов авторського договору замовлення, він повинен відшкодувати замовникові збитки, в тому числі упущену вигоду. При цьому слід звернути увагу, що ч. 1 ст. 34 Закону встановлює загальне правило, відповідно до якого сторона, яка не виконала або неналежним чином виконала зобов'язання за авторським договором, зобов'язана відшкодувати іншій стороні всі збитки, в тому числі упущену вигоду. Співставлення першої та другої частини ст. 34 дозволяє зробити висновок про їх фактичну тотожність за виключенням того, що перша частина стосується будь-якої сторони договору, а друга — автора як сторони договору замовлення. У зв'язку з цим не вбачається за необхідне виокремлювати обов'язок лише автора відшкодувати збитки за неналежне виконання договору замовлення. На нашу думку, необхідно у законодавстві передбачити також обов'язок замовника відшкодувати творцеві збитки, завдані неналежним виконанням договору замовлення, а також здійснити компенсацію витрат, здійснених автором для створення твору, у разі відмови приймати об'єкт замовлення, який відповідає вимогам, визначеним у договорі, та створений у встановлені строки.

Крім того, з метою узгодження законодавства вважається доцільним визначити обов'язки сторін договору замовлення, в тому числі й щодо відшкодування збитків у ст. 1112 ЦК України, та виключити відповідні положення із Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Отже, для регулювання договірних відносин, визначення прав та обов'язків сторін договору першочергове значення має не кількість статей, а їх зміст. Однак ст. 1112 ЦК України, яка визначає умови договору замовлення, не в повній мірі регулює відносини, які виникають між замовником та творцем, що негативно позначається на реалізації їх прав. Для забезпечення прав творця вважається за необхідне передбачити у ЦК України обов'язок замовника відшкодувати творцю збитки, завдані безпідставною відмовою від прийняття об'єкта права інтелектуальної власності, створеного на виконання договору. Також вважається за необхідне закріпити у ЦК України положення про платність договору, якщо інше не буде визначено сторонами у договорі.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.

3. Гражданский кодекс Российской Федерации от 18.12.2006 N 230-ФЗ [Электронный ресурс]. — Режим доступу: http://www.consultant.ru/online/

4. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части четвертой (постат.) / Отв. ред. Л. А. Трахтенгерц. — М.: ИНФРА-М, КОНТРАКТ, 2009. — 812 с.

А. В. Басай, канд. юрид. наук, доцент

Ивано-Франковского факультета
Национального университета «Одесская юридическая академия»
ул. Максимовича, 13, Ивано-Франковск, 76007, Украина

ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ СТОРОН ДОГОВОРА О СОЗДАНИИ ПО ЗАКАЗУ И ИСПОЛЬЗОВАНИИ ОБЪЕКТА ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

РЕЗЮМЕ

В статье исследованы права и обязанности, которые возникают у творца и заказчика по договору о создании по заказу и использование объектов права интеллектуальной собственности. Указывается на необходимость дополнения ст. 1112 Гражданского кодекса Украины положениями о возмездности договора, а также обязанности сторон договора.

Ключевые слова*:* договор о создании по заказу и использование объектов права интеллектуальной собственности, договор заказа, творец, заказчик, права и обязанности сторон договора, возмездный характер договора заказа.